

Patryk Kowalczyk

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

Wyrok w imieniu Najwyższego Kapłana – charakterystyka władzy sądowniczej w Państwie Mieście Watykan

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2014.005>

1. Uwagi wstępne

Państwo Miasto Watykan jest elekcyjną monarchią absolutną. Od początku swojego istnienia przyjmuje formalnie zasadę podziału władz. Jednak ogół władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej skupia Najwyższy Kapłan, który sprawuje ją przez delegowane do tego organy¹.

Władza sądownicza jest w sposób przedmiotowy ujmowana jako „urzeczywistnienie sprawiedliwości”, „rozstrzygnięcie konfliktów prawnych”². Według definicji podmiotowej jest to działalność sądów³ – w przypadku Watykanu jest ona wyrażona w art. 15 ust. 1 ustawy zasadniczej Państwa Miasta Watykan z 26 listopada 2000 roku⁴, który stanowi, że „władzę sądowniczą, w imieniu Najwyższego Ka-

¹ Zob.: F. Longchamps de Bérier, M. Zubik, *Wstęp*, w: *Konstytucja Watykanu*, Warszawa 2008, s. 25; M. Zubik, *Rozwiązania ustrojowe Państwa Watykańskiego*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 4, s. 85, 90.

² B. Banaszak, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2012, s. 424.

³ Ibidem.

⁴ Korzystałem z tłumaczenia zawartego w: *Konstytucja Watykanu*, s. 35–40.

płana, sprawują organy utworzone zgodnie z ustrojem sądownictwa Państwa”.

Dotychczas ukazało się bardzo niewiele opracowań, które szerzej poruszają zagadnienie władzy sądowniczej Watykanu. Prace poświęcone tematyce tego państwa dotyczą głównie jego ogólnych rozwiązań ustrojowych⁵, oraz podmiotowości na gruncie prawa międzynarodowego publicznego⁶. Celem tego artykułu jest przedstawienie kwestii takich jak struktura sądownictwa, właściwości sądów oraz wzajemne relacje pomiędzy sądownictwem państwa watykańskiego a sądownictwem Kościoła katolickiego wraz z próbą oceny poszczególnych rozwiązań.

2. Rys historyczny

W początkowym okresie funkcjonowania państwa jedyną regulacją poświęconą sądownictwu były przepisy zawarte w Ustawie zasad-

⁵ W większości prac tego typu problematykę władzy sądowniczej porusza się jedynie na marginesie rozważań, zob. m.in.: J. Kowalczyk, *Nowa konstytucja Państwa Watykańskiego*, w: Arcybiskup Józef Kowalczyk, *Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Bienkowska, Lublin 2001; M. Solarczyk, *75 lecie Państwa Miasta Watykańskiego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2004, z. 17; M. Zubik, op.cit. Kwestii tej w nieco większym stopniu uwagę poświęcają W. Jakubowski, *Podstawowe akty ustrojowe Państwa Miasta Watykańskiego*, Pułtusk–Warszawa 2004; idem, *O Roma felix. Geneza, specyfika i przeobrażenia instytucji politycznych Państwa Miasta Watykańskiego*, Warszawa 2005; N. Picardi, *System prawny Państwa Watykańskiego*, tł. K. Kozak, „Prawo, Administracja, Kościół” 2005, nr 4.

⁶ Tematyce tej poświęcone są zwłaszcza prace: P. Bogacki, *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Warszawa 2009; J. Czaja, *Prawnomiędzynarodowy status Watykanu*, Warszawa 1983; A. Koprowski, *Administracja i dyplomacja watykańska – struktura i ukierunkowania: wizja porządku międzynarodowego*, „Przegląd Powszechny” 2004, nr 5; A. Mezglewski, *Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie jako podmioty prawa międzynarodowego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8; B. Mielnik, *Stolica Apostolska i Watykan – podmiotowość w prawie międzynarodowym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2007, t. 76; K. Papciak, *75 lat państwa watykańskiego: Watykan czy Stolica Apostolska?*,

niczej Miasta Watykańskiego z dnia 7 czerwca 1929 roku⁷. Akt ten liczył 21 artykułów. Władzy sądowniczej poświęcono 10 artykułów (od art. 9 do 18), co stanowi blisko połowę ustawy zasadniczej. Kwestia wymiaru sprawiedliwości w Państwie Mieście Watykan była niewątpliwie uznana za istotną, skoro poświęcono jej aż tyle uwagi w najważniejszym akcie prawnym nowopowstałego państwa. Mimo sporej liczby przepisów dotyczących władzy sądowniczej w stosunku do pozostałej materii zawartej w ustawie zasadniczej z 1929 roku, to jednak tylko 10 artykułów w sposób ogólny zarysowało strukturę sądownictwa. Na mocy tej regulacji władzę sądowniczą w imieniu Najwyższego Kapłana sprawowały delegowane do tego zadania organy⁸.

Najistotniejszym sądem był Trybunał I Instancji. Składał się z przewodniczącego i dwóch sędziów. Dodatkowo w jego skład wchodził również sędzia zastępczy. Sędziowie Trybunału I Instancji mianowani byli przez Najwyższego Kapłana. Sąd ten orzekał zarówno w sprawach cywilnych, jak i karnych⁹. Przewodniczący Trybunału I Instancji lub jeden z sędziów przez niego mianowany pełnił jednocześnie funkcję Pojedynczego Sędziego, który był właściwym organem w sprawach cywilnych niewielkiej wagi¹⁰. Odwołania od orzeczeń Pojedynczego Sędziego trafiały do Trybunału I Instancji. Sędzia, który pełnił tę funkcję, był z takiej sprawy wyłączony i zastępowany przez sędziego zastępczego. Ponadto Przewodniczący Trybunału I Instancji co roku wyznaczał jednego z sędziów do pełnienia dodatkowej funkcji sędziego śledczego¹¹.

„Znaki Nowych Czasów” 2004, nr 10; J. Sozański, *Specyfika oraz zakres podmiotowości międzynarodowej Stolicy Apostolskiej i Watykanu a rola Sekretariatu Stanu*, „Wiek XXI” 2004, nr 1; J. Staszko, *Podmiotowość Watykanu i Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym publicznym*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 3.

⁷ Korzystałem z tłumaczenia zawartego w: W. Jakubowski, *Podstawowe akty ustrojowe*, s. 179–186.

⁸ Art. 9 Ustawy zasadniczej Miasta Watykańskiego z dnia 7 czerwca 1929 roku.

⁹ Ibidem, art. 10.

¹⁰ Ibidem, art. 11.

¹¹ Ibidem, art. 13.

Poza właściwością Trybunału I Instancji pozostawały sprawy o wykroczenia. Według ustawy zasadniczej z 1929 roku jurysdykcję w sprawach o wykroczenia sprawuje jeden lub kilku urzędników administracyjnych wyznaczonych przez Gubernatora. Jeżeli przepis procedury karnej stanowił, że od wyroku w sprawie o wykroczenie możliwe jest wniesienie odwołania, wówczas apelację rozpatrywał Przewodniczący Trybunału I Instancji lub sędzia przez niego wyznaczony, a od wydanego przez niego wyroku nie przysługiwał już żaden środek odwoławczy¹². Mamy tutaj ciekawą sytuację, ponieważ sprawy o wykroczenia należały do właściwości „urzędnika administracyjnego”¹³, który wydawał wyrok. W ustawie nie nazwano go sędzią oraz nie był, jak sędziowie Trybunału I Instancji, mianowany przez Najwyższego Kapłana, ale przez Gubernatora, a mimo to wydawał wyrok tak jak sędzia. Czy zatem należy uznać go za sędziego? Ustawodawca watykański w tym jednym wypadku nie posłużył się terminem „sędzia”, uznać zatem należy, iż zrobił to celowo. Dodatkowo fakt, że urzędnik administracyjny powoływany był przez Gubernatora świadczyć może o pewnym podporządkowaniu administracyjnym organom władzy wykonawczej, a to wyklucza niezależność, co moim zdaniem przesądza o tym, że nie można uznać go za sędziego¹⁴.

Instancją odwoławczą od orzeczeń Trybunału I Instancji była Święta Rota Rzymska (w 1988 roku zmieniono nazwę na Trybunał Roty Rzymskiej). „W nadzwyczajnym przypadku” sprawa mogła następnie trafić do najwyższego w hierarchii sądu – Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, który pełnił funkcję sądu kasacyjnego oraz sprawował władzę dyscyplinarną nad pozostałymi sądami¹⁵.

¹² Ibidem, art. 12.

¹³ W oryginalnej wersji włoskiej, występuje nazwa *funzionari amministrativi*. Widzimy zatem, iż nie ma ona nic wspólnego z terminem sędzia – *giudice*. Korzystałem z wersji włoskiej ustawy zasadniczej z 1929 roku dostępnej na stronie: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggi-e-decreti/Supplemento1.pdf> (dostęp: 20 listopada 2013 r.).

¹⁴ W pracy W. Jakubowskiego, *O Roma felix*, s. 373, urzędnik administracyjny nazwany zostaje sędzią ds. wykroczeń.

¹⁵ Art. 10 ustawy zasadniczej Miasta Watykańskiego.

Wspomniana Święta Rota Rzymska oraz Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej – to sądy Kościoła katolickiego. W początkowych latach istnienia Państwa Miasta Watykan sądownictwo państwowe wykonywane było w pewnym zakresie przez wskazane sądy kościelne, systemy te były częściowo połączone. Sądy kościelne zostały obciążone funkcjami sądownictwa świeckiego¹⁶. Z całą pewnością, pomimo autorytetu Świętej Roty Rzymskiej i Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, nie było to dobre rozwiązanie ze względu na odmienny charakter spraw z zakresu sądownictwa państwowego i kościelnego. Zdawano sobie sprawę, iż jest to sytuacja przejściowa, doraźna, dlatego już w 1932 roku Pius XI powołał komisję, która miała zająć się projektem reformy sądownictwa. Przewodniczącym komisji był ówczesny dziekan Świętej Roty Rzymskiej Massimo Massini¹⁷. Jednakże dopiero w 1946 roku za pontyfikatu Piusa XII przeprowadzona została gruntowna reforma, która formalnie oddzieliła sądownictwo państwa watykańskiego od sądownictwa Stolicy Apostolskiej¹⁸. Kompetencje Świętej Roty Rzymskiej i Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej przejęły odpowiednio nowo utworzone Sąd Apelacyjny i Sąd Kasacyjny, które opisane zostały w dalszej części pracy.

3. Współczesna struktura sądownictwa

Struktura sądownictwa stworzona podczas reformy piańskiej w 1946 roku została zachowana w mocy do dnia dzisiejszego. Reguluje ją w sposób bardziej szczegółowy ustawa zatwierdzająca ustrój sądownictwa Państwa Miasta Watykan z 21 listopada 1987 roku¹⁹, a jej podstawy zostały zawarte również w nowej ustawie zasadniczej z 26 listopada 2000 roku, która powstała, jak stwierdzono w preambule, w celu „konieczności nadania systematycznej i organicznej formy kolejno wprowadzonym zmianom w porządku

¹⁶ N. Picardi, op.cit., s. 74.

¹⁷ Ibidem, s. 78.

¹⁸ W. Jakubowski, *O Roma felix*, s. 373.

¹⁹ Korzystałem z tłumaczenia zawartego w: *Konstytucja Watykanu*, s. 47–53.

prawnym Państwa Miasta Watykan i chcąc, aby porządek ten coraz lepiej odpowiadał instytucjonalnym celom Państwa”.

Obecnie władzę sądowniczą w Państwie Mieście Watykan wykonują²⁰:

- Pojedynczy Sędzia,
- Trybunał,
- Sąd Apelacyjny,
- Sąd Kasacyjny.

Pojedynczy Sędzia powoływany jest przez Najwyższego Kapłana spośród obywateli watykańskich²¹. Organ ten jest właściwy do orzekania w pierwszej instancji w sprawach niewielkiej wagi, ma jednak bardzo duże znaczenie w praktyce, gdyż rozpoznaje większość spraw, jakie toczą się przed sądami watykańskimi. Dla przykładu w roku sądowym 1973/1974 przed Pojedynczym Sędzią toczyło się ponad 500 spraw²².

Kolejnym organem sądownictwa watykańskiego jest Trybunał, który orzeka w pierwszej instancji w sprawach większej wagi oraz jest instancją odwoławczą od postanowień Pojedynczego Sędziego. Trybunał składa się z przewodniczącego oraz trzech innych sędziów, a orzeka w trzyosobowym składzie. W każdym roku sądowym²³ przewodniczący deleguje jednego lub dwóch sędziów do pełnienia dodatkowo funkcji sędziego wykonawczego oraz sędziego sprawozdawcy. Co ciekawe, na sędzię Trybunału może zostać powołana osoba pełniąca jednocześnie funkcję Pojedynczego Sędziego²⁴. W takim wypadku będzie ona zawsze wyłączona w sprawach będących apelacją od wydanych przez siebie wyroków jako Pojedynczy Sędzia. Jeżeli zachodzi przeszkoda uniemożliwiająca działanie większej liczby sędziów, w związku z czym Trybunał nie może wyrokować w składzie trzyosobowym, wówczas przewodniczący Trybunału informuje o tym przewodniczącego Sądu Apelacyjnego, który za zgodą

²⁰ Art. 1 Ustawy zatwierdzającej ustrój sądownictwa Państwa Miasto Watykan.

²¹ Ibidem, art. 3 i 7.

²² J. Mercier, *Dwadzieścia wieków historii Watykanu*, Warszawa 1986, s. 327.

²³ Rok sądowy w Państwie Mieście Watykan rozpoczyna się 1 października.

²⁴ Art. 4 Ustawy zatwierdzającej ustrój sądownictwa Państwa Miasta Watykan.

Sekretarza Stanu mianuje sędziów zastępczych. Natomiast w przypadku, gdy zachodzi przeszkoda uniemożliwiająca działanie przewodniczącego, zastępuje go sędzia najstarszy wiekiem²⁵. Pojedynczy Sędzia oraz sędziowie Trybunału przestają pełnić swój urząd w chwili ukończenia 74 roku życia. Jednakże w „przypadkach szczególnej konieczności służby lub ze względu na wyjątkowe przymioty osoby” Najwyższy Kapłan może pozostawić taką osobę na stanowisku sędziego po ukończeniu 74 roku życia²⁶.

Sędziowie Sądu Apelacyjnego mianowani są przez Najwyższego Kapłana na kadencję trwającą pięć lat. Podobnie jak w przypadku Trybunału, Sąd Apelacyjny orzeka w składzie trzech sędziów²⁷. Jeśli zachodzą przeszkody uniemożliwiające działanie przewodniczącemu lub pozostałym sędziom, wówczas sytuację tę rozwiązuje się analogicznie jak w przypadku Trybunału, z tą różnicą, że sędziów zastępczych ustanawia przewodniczący Sądu Kasacyjnego²⁸.

Przed rozpoczęciem urzędu sędziowie składają przysięgę: „Ślubuję być wiernym i posłusznym Najwyższemu Kapłanowi w ścisłym i starannym pełnieniu obowiązków, wynikających z powierzonych mi zadań oraz zachować tajemnicę służbową”²⁹.

W skład Sądu Kasacyjnego – najwyższej instancji sądownictwa watykańskiego – wchodzi: Prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej jako przewodniczący oraz dwóch innych członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej wyznaczanych przez przewodniczącego na rok sądowy. Tutaj również, tak jak w przypadku pozostałych sądów, w razie przeszkody uniemożliwiającej działanie przewodniczącego zastępuje go sędzia najstarszy wiekiem, a jeśli przeszkoda uniemożliwia działanie sędziego, wówczas

²⁵ Ibidem, art. 8.

²⁶ Ibidem, art. 10.

²⁷ Ibidem, art. 12.

²⁸ Ibidem, art. 14.

²⁹ Ibidem, art. 9. Zwrócić należy również uwagę na konstrukcję owej przysięgi. Wierność i posłuszeństwo zostało wyrażone na pierwszym miejscu, natomiast staranne pełnienie obowiązków i tajemnica służbowa dopiero dalej. Słuszny zatem wydaje się wniosek, że nie ma w tym systemie mowy o jakiegokolwiek sędziowskiej niezależności, wręcz przeciwnie, ścisła zależność sędziów od Najwyższego Kapłana jest bardzo wyraźna.

przewodniczący Sądu Kasacyjnego mianuje sędziego zastępczego spośród członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej³⁰. Ponadto Sąd Kasacyjny jest właściwym w sądzeniu spraw karnych, które dotyczą kardynałów i biskupów za wyjątkiem sytuacji przewidzianych w kanonie 1405 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego³¹.

Mimo że w 1946 roku formalnie oddzielono system sądownictwa państwowego od kościelnego, to jednak nadal zauważalne jest pewne powiązanie o charakterze personalnym w przypadku Sądu Kasacyjnego. Spraw, które trafiają do tego sądu jest niewiele, stąd może właśnie decyzja, aby przekazać je wyznaczonym członkom Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, gdyż sąd ten pełni podobne funkcje w sądownictwie kościelnym.

Najwyższy Kapłan, suweren Państwa Miasta Watykan, w którego imieniu wykonywana jest władza sądownicza, posiada specjalne uprawnienia, które zostały zapisane w ustawie zasadniczej (zarówno poprzedniej, jak i obecnej). Jednym z nich jest wyłączne prawo do ogłaszania abolicji, amnestii oraz ułaskawienia³². Ponadto odnaleźć możemy kontrowersyjny przepis, który podkreśla władzę absolutną Najwyższego Kapłana. Mianowicie, zgodnie z jego treścią, Najwyższy Kapłan może każdą sprawę karną lub cywilną, w dowolnym stadium postępowania, przekazać szczególnej instancji. Powołana *ad hoc* szczególna instancja może zostać upoważniona do orzekania również w oparciu o zasady sprawiedliwości, a także z wykluczeniem jakichkolwiek środków odwoławczych³³. W trakcie moich badań natknąłem się jedynie na wzmiankę o trzech przypadkach zastosowania tego przepisu³⁴. Warto jednak o nim pamiętać, gdyż jest doskonałym wyrazem władzy absolutnej Najwyższego Kapłana.

³⁰ Ibidem, art. 18 i 19.

³¹ Zob.: W. Jakubowski, *O Roma, felix*, s. 376; W. M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie. Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pelplin 2004, s. 293.

³² Art. 18 Ustawy zasadniczej Miasta Watykańskiego z dnia 7 czerwca 1929 roku oraz art. 19 obecnie obowiązującej Ustawy zasadniczej Państwa Miasto Watykan z dnia 26 listopada 2000 roku.

³³ Art. 17 Ustawy zasadniczej Miasta Watykańskiego z dnia 7 czerwca 1929 roku oraz art. 16 obecnie obowiązującej Ustawy zasadniczej Państwa Miasto Watykan z dnia 26 listopada 2000 roku.

³⁴ Zob. N. Picardi, *op.cit.*, s. 88, przyp. nr 66.

4. Oskarżyciel i adwokaci

Rolę oskarżyciela na terenie Państwa Miasta Watykan pełnią promotorzy sprawiedliwości. Przy Pojedynczym Sędzim oraz Trybunale działa ten sam promotor sprawiedliwości, powoływany przez Najwyższego Kapłana³⁵. Jednak z uwagi na to, że przed tymi dwoma sądami toczy się najwięcej spraw, powoływany jest również dodatkowo promotor pomocniczy. W razie przeszkody uniemożliwiającej działanie promotora sprawiedliwości postępuje się tak jak w przypadku przeszkody uniemożliwiającej działanie sędziego³⁶.

Promotor sprawiedliwości przy Sądzie Apelacyjnym mianowany jest przez Najwyższego Kapłana, podobnie jak sędziowie tego sądu, na pięcioletnią kadencję³⁷. Niestety nie ma przepisu regulującego, co należy zrobić w przypadku przeszkody uniemożliwiającej działanie promotora sprawiedliwości przy Sądzie Apelacyjnym, ale uznać należy, że postępuje się tak jak w wypadku sędziego Sądu Apelacyjnego.

Czytając akty prawne obowiązujące na terenie Państwa Miasta Watykan, często można odnieść wrażenie, że są one zbyt ogólnikowe, a w wielu miejscach brakuje szczegółowych przepisów. Jednak należy pamiętać, że Państwo Miasto Watykan jest monarchią absolutną i w przypadkach, gdzie nie ma rozwiązania w ustawie, tę lukę bardzo szybko może wypełnić decyzja wydana przez Najwyższego Kapłana. Prowadzi to do tego, że ewentualne nieścisłości lub braki w ustawach nie są zbyt szybko likwidowane, gdyż w praktyce nie powodują one większych problemów.

Nieco inaczej wygląda regulacja dotycząca promotora sprawiedliwości przy Sądzie Kasacyjnym. Otóż nie mianuje go Najwyższy Kapłan, tylko przewodniczący Sądu Kasacyjnego na rok sądowy spośród *votantes* Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej³⁸.

³⁵ Art. 5 Ustawy zatwierdzającej ustrój sądownictwa Państwa Miasta Watykan.

³⁶ Ibidem, art. 8.

³⁷ Ibidem, art. 13.

³⁸ Ibidem, art. 20.

Owi *votantes* to członkowie jednego z kolegów doradczych najwyższego sądu Kościoła katolickiego³⁹.

Warto również opisać przepisy dotyczące adwokatów, którzy mogą występować przed sądami Państwa Miasta Watykan. Oskarżeni mogą wybierać tylko tych adwokatów, którzy są wpisani na specjalną listę prowadzoną przez sekretarza sądowego pod nadzorem przewodniczącego Trybunału. Na listę wpisywani są adwokaci Roty Rzymskiej, którzy ukończyli wyższe świeckie studia prawnicze. O wpis mogą ubiegać się również osoby „szczególnie biegłe w kwestiach prawnych”. Decyzję o ich wpisie podejmuje przewodniczący Sądu Apelacyjnego. Może on również zezwolić osobie niewpisanej na listę występować w roli adwokata w konkretnej sprawie. Wpis na listę uprawniającą do występowania w roli adwokata przed Sądem Kasacyjnym jest obwarowany jeszcze większymi wymogami. Uzyskać go mogą adwokaci konsystorialni lub wykładowcy (także emerytowani) uniwersytetów świeckich lub kościelnych. Ponadto przewodniczący Sądu Kasacyjnego może upoważnić na stałe lub tymczasowo do występowania przed Sądem Kasacyjnym inne osoby niż wskazane wyżej⁴⁰.

Podczas analizy przepisów dotyczących ustroju sądownictwa watykańskiego pojawiają się pewne wnioski. Otóż zastanawiające jest, że jedynym wymogiem stawianym przed sędziami jest posiadanie obywatelstwa watykańskiego. *Prima facie* wydaje się to niepokojące, ponieważ w innych państwach katalog warunków, jakie muszą spełnić kandydaci na sędziego, jest dużo bardziej rozbudowany. Dla przykładu, w Polsce kandydat na sędziego sądu rejonowego musi m.in. posiadać obywatelstwo polskie, korzystać z pełni praw cywilnych i obywatelskich, posiadać wyższe wykształcenie prawnicze, mieć skończone 29 lat i spełniać wiele innych kryteriów, także odnoszących się do sfery osobowościowej, jak np. być nieskazitelnego charakteru⁴¹. Tak obszerny katalog pozwala wybrać osoby posiadające wiedzę, przygotowanie oraz predyspozycje osobiste do wykonywania zawodu sędziego.

³⁹ *Konstytucja Watykanu*, s. 51, przyp. nr 1.

⁴⁰ Art. 24 Ustawy zatwierdzającej ustrój sądownictwa Państwa Miasto Watykan.

⁴¹ Por. art. 61 § 1 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r., Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.

Całkowicie odmienna strategia występuje w regulacji poświęconej adwokatom w Państwie Mieście Watykan. Tutaj większości przepisów dotyczy właśnie kryteriów, jakie muszą spełniać adwokaci, by uzyskać wpis na listę i moc występować przed watykańskimi sądami. Powoduje to specyficzną sytuację, w której adwokaci muszą być doskonale wykwalifikowanymi specjalistami, natomiast na poziomie ustawy przed kandydatami na sędziego i promotora sprawiedliwości nie są postawione wymagania dotyczące wiedzy i umiejętności. Skoro ustawodawca watykański postawił wymagania wobec adwokatów, to czy należy uznać, że zapomniał uczynić tego w kwestii sędziów oraz promotorów sprawiedliwości?

Podobne wątpliwości występują również na gruncie innych aktów prawnych. W ustawach nakreśla się jedynie swoisty szkic regulujący daną kwestię. Dodając do tego fakt, iż regulacja o wymogach pojawiła się przy kwestii adwokatów, możemy dojść do wniosku, że jej pominięcie w przepisach o sędziach i promotorach sprawiedliwości nie jest wynikiem błędu, lecz pewnej stałej praktyki dostrzegalnej również na gruncie innych ustaw. Polega ona na pewnym przekonaniu co do racjonalności dokonywanych decyzji zarówno przez Najwyższego Kapłana, jak i powoływanych przez niego urzędników. Dlatego brak wspomnianych przepisów można tłumaczyć przekonaniem, że suweren – Najwyższy Kapłan – zainteresowany jest zawsze wyborem najlepszych osób na urzędników, aby państwo prawidłowo funkcjonowało i realizowało swoje cele. Z kolei w przypadku adwokatów wpis na listę otrzymują tylko najlepsi, co pozwala kontrolować poziom usług świadczony przez adwokatów, aby były jak najlepsze.

Takie postrzeganie tej kwestii może potwierdzić praktyka. Na sędziów i promotorów sprawiedliwości w Państwie Mieście Watykan powoływane są osoby bardzo dobrze wykształcone, nierzadko z tytułem profesora nauk prawnych. Jako przykład możemy wymienić prawników takich jak: Gianluigi Marrone (Pojedynczy Sędzia w latach 1991–2009), prof. Pierro Antonio Bonnet (Pojedynczy Sędzia od 2009 roku) oraz prof. Giovanni Giacobbe (Promotor Sprawiedliwości przy Sądzie Apelacyjnym)⁴².

⁴² Zob. W. Jakubowski, *O Roma felix*, s. 376–377.

5. Właściwość sądów Państwa Miasta Watykan

Sądy Państwa Miasta Watykan są właściwe do rozpoznawania⁴³:

1. Spraw, które dotyczą przestępstw popełnionych na terytorium Państwa Miasta Watykan z wyłączeniem tych, gdzie sprawca ukrywa się na terytorium Włoch lub jest postawiony w stan oskarżenia przed sądem włoskim.
2. Zdarzeń, które dotyczą obywateli watykańskich lub osób posiadających prawo do pobytu na terenie Państwa Miasta Watykan.
3. Spraw z zakresu dziedziczenia obywateli lub osób posiadających prawo do pobytu na terenie Państwa Miasta Watykan.
4. Spraw dotyczących cudzoziemców, mających za przedmiot prawo własności lub inne prawa rzeczowe dóbr ruchomych lub nieruchomości, które znajdują się na terenie Państwa Miasta Watykan, oraz spraw, których przedmiotem są zdarzenia trwające lub zakończone na terenie Państwa Miasta Watykan, wynikające z umów lub zobowiązań.

Jak wskazano, sądy watykańskie są właściwymi m.in. dla spraw obywateli watykańskich i osób posiadających prawo do stałego pobytu. Ze względu na specyfikę obywatelstwa watykańskiego, warto poświęcić mu nieco więcej uwagi.

Sposób nabycia obywatelstwa watykańskiego jest bardzo nietypowy, ponieważ nie uzyskuje się go na zasadach *ius sanguinis* czy *ius soli*, jak w przypadku obywatelstwa większości państw⁴⁴. Katalog podmiotów, które obecnie nabywają lub mogą nabyć obywatelstwo watykańskie, jest wyszczególniony w ustawie o obywatelstwie, pobycie i dostępie z dnia 22 lutego 2011 roku⁴⁵.

⁴³ Ibidem, s. 372.

⁴⁴ Ibidem, s. 170; M. Łukaszewski, *Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2010, t. 1, s. 184.

⁴⁵ *Legge Sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso*. Korzystałem z wersji dostępnej na stronie: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/>

W myśl jej przepisów, *ipso iure* obywatelami Państwa Miasta Watykan są⁴⁶:

- kardynałowie zamieszkujący na terenie Państwa Miasta Watykan lub Rzymu,
- dyplomaci Stolicy Apostolskiej,
- osoby, od których wymaga się stałego zamieszkiwania w Państwie Mieście Watykan z powodu wykonywanej pracy lub służby.

Dodatkowo obywatelstwo watykańskie może być przyznane na wniosek zainteresowanego. Prawo do złożenia takiego wniosku przysługuje⁴⁷:

- osobom, które są dopuszczone z mocy urzędu lub służby do pobytu na terenie Państwa Miasta Watykan,
- innym osobom niezależnie od wskazanego wyżej warunku, jeśli Najwyższy Kapłan przyznał im prawo do zamieszkiwania na terenie Państwa Miasta Watykan,
- małżonkowi i dzieciom obywatela, którzy zamieszkują w Państwie Mieście Watykan po uzyskaniu pozwolenia.

Ponadto Najwyższy Kapłan, jeśli uzna to za stosowne, może nadać obywatelstwo, bez względu na warunki zawarte w ustawie.

Obywatelstwo watykańskie można najogólniej scharakteryzować na podstawie trzech jego głównych cech. Pierwszą z nich jest jego funkcyjny charakter – przyznawane jest co do zasady w związku z wykonywaniem istotnych funkcji w służbie Państwu Miastu Watykan lub Stolicy Apostolskiej. Kolejną cechą jest obowiązek stałego zamieszkania na terenie Watykanu. Trzecia cecha to czasowy charakter tego obywatelstwa – przyznawane jest na określony czas, np. na okres pełnienia służby.

Kolejną wspomnianą kategorią są osoby posiadające tylko prawo do pobytu na terenie Państwa Miasta Watykan. Określa się ich mianem rezydentów. Są to przede wszystkim osoby, którym na wniosek przysługuje prawo do przyznania obywatelstwa, jednakże

documenti/leggi-e-decreti/Leggesullacittadinanzalaresidenzaelaccesso.pdf (dostęp: 20 listopada 2013 r.).

⁴⁶ Art. 1 ust. 1 *Legge Sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso*.

⁴⁷ *Ibidem*, art. 1 ust. 2.

z różnych względów z niego nie skorzystały. Dodatkowo pozwolenie na pobyt mogą otrzymać np. członkowie rodziny obywatela, którym nie przysługuje prawo do obywatelstwa na wniosek (np. rodzice, rodzeństwo).

6. Zakończenie

Państwo Miasto Watykan powstałe w 1929 roku „istnieje jako skuteczna gwarancja wolności Stolicy Apostolskiej i środek zabezpieczenia rzeczywistej i widzialnej niezależności Biskupa Rzymskiego w pełnieniu jego misji w świecie”⁴⁸. Silne powiązanie z Kościołem katolickim zauważalne jest również w ustroju sądownictwa tegoż państwa. Do 1946 roku sądownictwo państwowe było w pewnym zakresie wykonywane także przez dwa sądy kościelne – Świętą Rotę Rzymską oraz Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej. Mimo formalnego rozłączenia tych systemów za pontyfikatu Piusa XII w 1946 roku, nadal istnieje powiązanie o charakterze osobowym, gdyż w skład Sądu Kasacyjnego wchodzi sędziowie Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej.

Corocznie przed sądami watykańskimi toczy się ogółem ok. 1000 spraw. Gdyby wziąć pod uwagę stosunek liczby spraw karnych rozstrzyganych przez sądy do liczby obywateli tego kraju, można zauważyć, że na jednego obywatela watykańskiego przypada więcej niż jedna sprawa karna rocznie. Jeśli brać pod uwagę tylko to kryterium, wówczas Państwo Miasto Watykan uznalibyśmy za najniebezpieczniejsze państwo świata. Oczywiście tak nie jest. Wysokie statystyki spowodowane są ogromną liczbą osób odwiedzających Stolicę Piotrową, którzy stają się łatwym celem złodziei. To właśnie kradzieży dotyczy największa liczba spraw toczących się przed sprawnie działającymi sądami watykańskimi⁴⁹.

⁴⁸ Zob. preambuła Ustawy zasadniczej Państwa Miasto Watykan w: *Konstytucja Watykanu*, s. 35.

⁴⁹ Zob. W. Jakubowski, *O Roma felix*, s. 375.

STRESZCZENIE

Wyrok w imieniu Najwyższego Kapłana – charakterystyka władzy sądowniczej w Państwie Mieście Watykan

Państwo Miasto Watykan powstałe w 1929 roku przyjęło formalnie zasadę trójpodziału władz. Jednakże ogół władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej skupia Najwyższy Kapłan – suweren. Artykuł poświęcony jest charakterystyce władzy sądowniczej Państwa Miasta Watykan. Autor analizuje akty prawne, które regulują ową kwestię, oraz akcentuje nietypowe rozwiązania. Jednym z nich jest kompetencja Najwyższego Kapłana, który może przekazać dowolną sprawę specjalnej instancji, z prawem orzekania na zasadach sprawiedliwości, od wyroku której nie służy żaden środek odwoławczy. Autor omawia również strukturę sądownictwa od czasu powstania państwa aż do chwili obecnej. Ponadto zwraca uwagę na relację pomiędzy sądownictwem Państwa Miasta Watykan oraz sądownictwem Kościoła katolickiego. Wskazuje również właściwość sądów watykańskich.

Słowa kluczowe: Państwo Miasto Watykan, władza sądownicza, Najwyższy Kapłan, sądy watykańskie.

SUMMARY

The sentence on behalf of the Supreme Pontiff – characteristics of judicial power of the Vatican City State

The state of the Vatican came into being in 1929 and it accepted triple division of power. However, it is the Supreme Pontiff who accumulates legislative, executive and judicial authority. This article concerns characteristics judicial of the Vatican City State. The author resolves legal instruments and records which regulate this issue and extraordinary solutions are highlighted too. One of the issues is a competence of the Supreme Pontiff who is in power to pass any matter of his choice to a special organ, reserving his right to adjudge according to justice rules with no revocatory means at all. The author discusses the hierarchy of jurisdiction since its beginning up to the present moment. Moreover, the writer emphasizes the difference between legislation system of the Vatican and that of the catholic church. He also points out properties of the Vatican courts.

Keywords: Vatican City State, judicial power, Supreme Pontiff, Vatican courts.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak B., *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2012.
- Bogacki P., *Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego*, Warszawa 2009.
- Czaja J., *Prawnomiędzynarodowy status Watykanu*, Warszawa 1983.
- Jakubowski W., *O Roma felix. Geneza, specyfika i przeobrażenia instytucji politycznych Państwa Miasta Watykańskiego*, Warszawa 2005.
- Jakubowski W., *Podstawowe akty ustrojowe Państwa Miasta Watykańskiego*, Pułtusk–Warszawa 2004.
- Koprowski A., *Administracja i dyplomacja watykańska – struktura i ukie-runkowania: wizja porządku międzynarodowego*, „Przegląd Powszechny” 2004, nr 5.
- Kowalczyk J., *Nowa konstytucja Państwa Watykańskiego*, w: Arcybiskup Józef Kowalczyk. *Doktor Honoris Causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Bieńkowska, Lublin 2001.
- Longchamps de Bérier F., Zubik M., *Wstęp*, w: *Konstytucja Watykanu*, Warszawa 2008.
- Łukaszewski M., *Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2010, t. 1.
- Mercier J., *Dwadzieścia wieków historii Watykanu*, Warszawa 1986.
- Mezglewski A., *Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie jako podmioty prawa międzynarodowego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8.
- Mielnik B., *Stolica Apostolska i Watykan – podmiotowość w prawie międzynarodowym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2007, t. 76.
- Papciak K., *75 lat państwa watykańskiego: Watykan czy Stolica Apostolska?*, „Znaki Nowych Czasów” 2004, nr 10.
- Picardi N., *System prawny Państwa Watykańskiego*, tł. K. Kozak, „Prawo, Administracja, Kościół” 2005, nr 4.
- Solarczyk M., *75 lecie Państwa Miasta Watykańskiego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2004, z. 17.
- Sozański J., *Specyfika oraz zakres podmiotowości międzynarodowej Stolicy Apostolskiej i Watykanu a rola Sekretariatu Stanu*, „Wiek XXI” 2004, nr 1.

Staszków J., *Podmiotowość Watykanu i Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym publicznym*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 3.

Zarębczan W.M., *Polacy w Watykanie. Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pelplin 2004.

Zubik M., *Rozwiązania ustrojowe Państwa Watykańskiego*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 4.

